

Nr 80.

Av herr **Norman m. fl.**, *angående obligatorisk undervisning i folk- och småskolor i hälsovård och regler för ett hygieniskt levnadssätt.*

Trots allt utomordentligt förtjänstfullt arbete för och i den svenska folkskolan finnas alltfjämt områden, där dess verksamhet behöver fördjupas och intensifieras. Medan barnens själsliga ans och fostran sedan länge är en erkänd huvuduppgift för samhället, statligt normerad i detalj, skolans praktiskt taget hela uppgift, så är huvudparten av barnens *fysiska* fostran överlåten på hemmen, även om dessa äro aldrig så illa rustade för uppgiften.

Insikten om målet, sunda själar i sunda kroppar, är allmän egendom, men i stort sett har denna insikt ännu icke planmässigt fått komma till uttryck i folkskolans verksamhet. Av folkskolan kräver staten beträffande kunskapers meddelande i hälsolära endast att den i endera av skolans två sista klasser meddelar sådan undervisning. Krav på verklig *fostran* från skoltidens början till dess slut ställes icke alls. Åtgärderna för vård och skydd av barnens hälsa, de socialpedagogiska anordningarna, äro de särskilda skoldistriktens ensak. Den konkreta bild av förhållandena, som formas inom denna ram, är naturligtvis mycket skiftande i olika skoldistrikt men torde på de flesta orter lämna åtskilligt övrigt att önska.

Att statligt ingripande, stöd och reglering, är oundgängligen nödvändigt har riksdagen tidigare givit tillkänna genom beslut av år 1928 (efter motion II: 223 av Olivia Nordgren) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa »det Eders Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på vilka villkor samt efter vilka grunder bidrag av statsmedel kunna utgå till kommuner och skoldistrikt på landsbygden för läkareundersökningar av skolbarnen och *övervakande i övrigt av barnens hälsoförhållanden vid folk- och småskolorna*».

Vi äro fullt övertygade om, att det elementära socialhygieniska kravet, att barnen oavsett hemmens ekonomiska standard tillförsäkras tillräcklig och hälsosam föda, sund utvecklingsbefrämjande bostad, tillgång till sakkunnig medicinsk övervakning m. m. kommer att tvinga sig fram i förgrunden, när åtgärder till säkrande av vårt folks fortbestånd kräva överväganden. Vi lämna emellertid här å sido dessa åtgärder av väsentligen ekonomisk innebörd för att uteslutande fästa uppmärksamheten vid det pedagogiskt-organisatoriska problemet. Det skall blott anmärkas, att det synes vara en orimlig inkonsekvens att godtaga även mycket väsentliga utgifter för djupgående åtgärder men lämna å sido de grundläggande resultat, som

kunde nås utan eller med ringa kostnader inom den nuvarande organisationens ram.

Impulser att taga upp frågan ha ingalunda saknats. Detta är ju också helt naturligt. Det torde nämligen vara så att varje betydande framsteg för det socialhygieniska arbetet förutsätter, att forskningens resultat göras tillgängliga för folkets breda lager. Från de praktiskt arbetande socialhygienikerna reses också kravet på ett energiskt upplysningsarbete som levandegör hälsovårdens förutsättningar och de därav dragna praktiska slutsatserna. Blickarna riktas nu på folkskolan, sedan man väl gjort den upptäckten, att man i folkskolans barn har de bästa kanalerna till hemmen. De äro utomordentliga propagandister. Det uppväxande släktets näringsstandard är exempelvis visserligen i första hand en ekonomisk fråga men också en fråga om att söka övervinna oförstånd och bristande omtanke. Beträffande bostadsförhållandena tillåta vi oss citera Alva och Gunnar Myrdal som i Kris i befolkningsfrågan uttala: »Gjorda undersökningar ha klart ådagalagt, att en väsentlig del av slumbostadsklientelet icke är tvingat till bostadsnöd av ekonomiska skäl, utan bo trångt och uselt på grund av dålig bostadskultur. Och för kanske större delen av alla familjer i vårt land gäller det, att de med mera insikter och omtanke dock skulle kunna få mycket mera ut av sin bostad. 18 procent av rummen i de undersökta lägenheterna i Lund hade t. ex. alldeles igenklistrade fönster; de familjer, som bebodde dessa lägenheter, hade således fråntagit sig själva möjligheten till lägenhetens genomluftning. Ohyreproblemet ligger lika väl som ventilationsproblemen nästan helt på upplysningens område. För att här inte tala om de hygieniska vinster, som skulle kunna göras genom en ändamålsenligare möblering och därvid framför allt en bättre fördelning av sovplatserna inom lägenheten.» Liknande kunde efter tjänsteläkarnas berättelser anföras om undvikande av ofta nedbrytande sjukdomar, exempelvis tuberkulos, och osunda levnadsvanor över huvud. Att betydande förbättringar skulle kunna vinnas genom att engagera folkskolan i upplysningens tjänst synes uppenbart.

Med dessa riktiga och berättigade, man kunde kanske säga utifrån lagda synpunkter på folkskolans uppgifter såsom led i pågående strävan efter ökad folkhälsa har man emellertid ännu inte fullständigt nått fram till sakens kärna, även om man härtill lägger en synpunkt hämtad från samhällets aktuella försörjningsproblem och dess beroende av den enskildes näringsvanor. Man måste se det hela som ett skolans eget problem, visserligen i belysning av den ovan skisserade allmänna målsättningen.

Det torde vara omöjligt att åstadkomma en hållbar motivering för att betydligt över en halv miljon barn i småskolan och folkskolan först i slutet av sin skolgång annat än sporadiskt erhålla undervisning i reglerna att bevara sin hälsa och fostran till levnadsvanor ägnade att bevara och höja deras hälsotillstånd. De äro ju uppenbarligen i samma grad som de vuxna utsatta för hälsorisker genom oriktig inriktning av livsföringen. De

kunna således ha rätt till att på ett tidigt stadium få sitt intresse väckt för sin hälsa och att bli undervisade i möjligheten att undvika smittsamma sjukdomar samt *övade till vanor*, som förebygga ohälsa och befordra ett gott hälsotillstånd. Om berättigandet av undervisning och fostran av folk- och småskolans alla barn synes ställt utom varje tvivel, fordrar frågan om möjligheten en del överväganden. Det har nämligen visat sig, att länder som utfärdat bestämmelser om att undervisning i hygien skall införas i alla klasser och läggas så, att barnen lära sig ett hygieniskt levnadssätt, ha haft svårigheter vid programmets genomförande. Tre fordringar måste vara uppfyllda för ett lyckligt genomförande. Läraren måste bli primus motor i systemet. Därför bör till hans förfogande ställas medel, en handbok, ur vilken han kan hämta fyllig och säker handledning för sin undervisning och sina praktiska anvisningar. Dessa anvisningar skola klart belysas av den teoretiska undervisningen, så att de framstå såsom självklara. Deras nytta måste vara obestridlig och dessutom fordras, att de skola kunna på ett rätt sätt utföras av varje normalt barn. Den lärobok i barnens hand, som skall ge stadga åt undervisningen, måste vara enkel och lättfattlig samt stimulerande till åsyftat handlingssätt. Som en tredje, oundgänglig förutsättning uppställer sig kravet på samarbete med barnens hem. Mötas nämligen icke barnens intentioner med förståelse i hemmet, måste resultatet bli klen. Men för att den levande kraft, som barnens intresse representerar, skall bli mer än blotta impulser, måste föräldrarna få enkla uttömmande besked om praktiska utvägar att möta de krav, som ställas inom ramen för deras ekonomiska förmåga. Även för föräldrarnas del kräves sålunda en handbok, som korresponderar med barnens lärobok och det i skolan bedrivna arbetet.

Trots bristen hos oss av en medicinskt-pedagogisk centralmyndighet ha vissa genomtänkta försök gjorts att i levande livet föra ut den utvidgade hälsofostran, varom vi här tala. Med stöd av Kungl. Maj:ts kungörelse angående undervisningsplan för rikets folkskolor av den 31 oktober 1919, mom. 1, som, där särskilda förhållanden föranleda, medger mindre avvikelser från fastställd läroplan, har man i något skoldistrikt kunnat genomföra den önskvärda vidgade undervisningen i hälsovård. För att ge en konkret bild från ett sådant skoldistrikt meddelas här några data från Lund.

Genom beslut av folkskolestyrelsen den 22 maj 1933 bestämdes, »att undervisning i hygien skulle meddelas i samtliga folk- och småskoleklasser i anslutning till den av med. dr N. Brinke utgivna läroboken i hälsovård — — —». Innan skolstyrelsen fattade sitt beslut hade nedanstående uttalande gjorts av sexton av medicinska fakultetens vid Lunds universitet professorer och lärare (så många som medhunnit en granskning):

Vi ansluta oss helt till de tankar, som ligga till grund för detta dr Brinkes förslag, och vi finna, att den väg han angivit för att nå sitt mål — skol- och hemhygienens förbättrande — är väl och lyckligt vald.

Då de fördelar, som kunna nås genom förslaget realiserande, äro synnerligen stora och då förslaget praktiska genomförande ej kommer att draga några kostnader utöver kostnaderna för anvisningar till föräldrar och barn, finna vi att allt talar för att förslaget snarast möjligt vinner tillämpning vid våra skolor.

Lund den 21/5 1933.

Kj. Otto af Klercker	Otto Gröné	Torsten Hellman
F. Ask	Gunnar Ahlgren	Elis Essen-Möller
Ivar Broman	J. Forssman	J. Axel Höjer
G. Frising.	Ebbe Petrén	Erik Hedvall
Gösta Dohlman	E. Widmark	Alfred Flaum
	Lars Edling	

Sedan de beslutade åtgärderna under år 1934 tillämpats har en i början av detta år utförd undersökning genom rundfrågor till distriktets lärare och lärarinnor givit vid handen, att samtliga sextio lärare och lärarinnor — utom en — funnit systemet värdefullt, barnen lätta att intressera, lätt att anknyta undervisningen till övriga ämnen. Lärarepersonalen har givit uttryck för önskvärldheten av att lärobok ingår i kursplanen från andra eller tredje klassen.

Det synes oss som om det lyckliga resultatet av detta försök visar, att tiden är mogen för en enhetlig reglering av barnens undervisning i hälso-lära och fostran till hälsovanor. Kostnaderna från det allmännas sida bliva inga, såvida icke stat eller skoldistrikt gratis ställa handledningarna och anvisningarna till barnens och hemmens förfogande. Undervisningen kan lätt anknytas till övriga ämnen. Det gäller huvudsakligen att få en planmässig utformning för den undervisning som enligt undervisningsplanen skall äga rum med uppgift att bibringa barnen värdefull kunskap om betingelserna för människans liv och hälsans bevarande.

Med stöd av vad ovan anförts och under särskilt framhållande av vikten av att frågan löses på ett sådant sätt, att ett intimt samarbete med hemmen garanteras, tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådana åtgärder, att undervisning i hälsovård och regler för ett hygieniskt levnadssätt införas som obligatoriskt undervisningsämne i folk- och småskolans samtliga klasser upptaget i timplanen.

Stockholm den 22 januari 1935.

Alfred Petrén.

Edv. Björnsson.

David Norman.

Torsten Ström.